

Марина МАНЗЯ

Класичний приватний університет

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В УКРАЇНІ

Досліджуються шляхи реформування системи місцевого самоврядування України в сучасних трансформаційних умовах. Висвітлюються окремі аспекти реформи місцевого самоврядування в Україні, зокрема внесення змін до Конституції України, зміни в адміністративній мапі України, запровадження інституту префектів. Аналізується досвід Польщі стосовно децентралізації як один із найяскравіших прикладів вдалих муніципальних реформ. Наголошується, що спираючись на багатовіковий вітчизняний та світовий досвід сьогодні саме місцеве самоврядування в Україні може і має стати ефективним механізмом вирішення цілого комплексу проблем місцевого розвитку, зокрема сфери житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури, спорту, дозвілля тощо. Це, у свою чергу, дозволить гармонізувати систему публічного управління та забезпечити успішний розвиток держави.

Ключові слова: місцеве самоврядування, держава, конституція, державне управління, громадськість, децентралізація, громадянин, реформа, громада.

Maryna Manzia. Ways of reformation of the local self-government system under the transformative conditions in Ukraine

The ways of reformation of the local self-government system in Ukraine under the modern transformative conditions are investigated. Certain aspects of the local self-government reform in Ukraine are reported, in particular, amendments to the Constitution of Ukraine, changes in the administrative map of Ukraine, and introduction of the institute of prefects. The experience of Poland is being analyzed regarding decentralization as one of the most striking examples of successful municipal reforms. It is noted that today based on the centuries-old domestic and international experience it is the local self-government in Ukraine that can and should be an effective mechanism for solving the whole range of problems of the local development, including such spheres of housing and communal services, health, education, culture, sports, leisure etc. In its turn it will harmonize the system of public administration and ensure the successful development of the state.

Key words: local government, state, constitution, state governance, public, decentralization, citizen, reform, community.

Актуальність теми дослідження визначається своєрідністю трансформаційного періоду, що переживає наше суспільство, у зв'язку з подоланням негативних наслідків маніпулятивно-директивної форми управління суспільством і особистістю. Сучасний період суспільного розвитку України характеризується соціальною нестабільністю, поляризацією і зіткненням різних соціально-політичних сил, наростанням конфліктності. Звідси – проблема пошуку механізмів досягнення соціальної гармонії, стабільності та збереження соціального порядку. Сьогодні необхідний пошук шляхів до створення в країні системи постійного діалогу, у ході якого сторони зможуть досягти порозуміння через адекватне уявлення про обопільні наміри. Долати інертність влади значно легше на місцевому рівні. Тому налагодження конструктивного діалогу влади з громадськістю є одним із пріоритетних завдань становлення громадянського суспільства на українських теренах.

На сучасному етапі, який характеризується трансформаціями в усіх сферах життя в Україні, питання оптимізації вітчизняної системи місцевого самоврядування набуває першочергового значення. Укріплення інституту місцевого самоврядування – неодмінна умова утвердження України як високорозвиненої, соціальної за своєю

суттю, демократичної держави, для якої характерні стабільні процеси інноваційного розвитку, масштабне суспільне оновлення, в основі якого лежить задоволення життєвих потреб людини, закріплення позитивних зрушень у сфері життєзабезпечення населення. Вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням інституту місцевого самоврядування, є прерогативою держави як у сталій, так і в трансформаційній економіці. Досвід держав, які здійснювали глибокі перетворення, свідчить, що успіх трансформаційних процесів можливий лише тоді, коли реформи та їхні результати відповідають інтересам і сподіванням широких верств населення, а тому отримують достатню суспільну підтримку.

З позиції управлінського та правового аспекту проблема місцевого самоврядування є достатньо розробленою. Теоретичні пошуки в напрямі місцевого самоврядування почалися з 1990 р., коли у вітчизняній науці виокремилися погляди на інститут місцевого самоврядування. Серед українських науковців, що займаються цією проблематикою – П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний (проблеми становлення місцевого самоврядування), Н. К. Кампо (місцеве самоврядування та його особливості в Україні), О. О. Карлов (формування інституту місцевого самоврядування), М. І. Корнієнко (концептуальні проблеми місцевого самоврядування), В. С. Куйбіда (правові аспекти місцевого самоврядування), М. П. Погоріло (муніципальне право в Україні), В. Г. Пархоменко (проблеми місцевого самоврядування в Україні в 90-х рр. ХХ ст.), М. О. Пухтинський (розвиток місцевого самоврядування в Україні) та інші вчені.

Метою статті є дослідження шляхів реформування системи місцевого самоврядування України в сучасних трансформаційних умовах.

Шлях розбудови демократичної, соціальної держави надзвичайно складний, уже сьогодні можна констатувати серйозні випробування, які належить подолати українському суспільству. Однак, окрім практичних труднощів, постають складні науково-теоретичні проблеми, пов'язані з розробкою такої моделі соціально орієнтованого державного управління, яка б дала можливість синтезувати в одній площині як національні інтереси і традиції України, так і загальнолюдські цінності, на яких ґрунтується сучасна політико-правова теорія.

Місцеве самоврядування є сполучною ланкою між державою і громадянським суспільством, де відображаються інтереси громадянина, місцевих співтовариств, держави, політичних партій. Проблема самоврядування нерозривно пов'язана з проблематикою громадянського суспільства.

Сьогодні зростає ступінь недовіри громадян до органів влади та відчуження від них. Влада загалом сприймається більшістю населення не як виразник їх інтересів, а як захисниця власного благополуччя і благополуччя вузьких верств. Цьому сприяє низька самооцінка громадян та їх невіра у можливість впливати на управлінські рішення, що приймаються владою. У суспільстві необхідно ліквідувати синдром відчуження населення від влади. Це створить передумови для соціальної включеності громадян у проблеми місцевого співтовариства. Необхідний пошук засобів, які допоможуть не тільки вивчати, але й передбачати ті соціальні зміни, які зумовить будь-яке соціально значуще управлінське рішення. Нове розуміння функції соціально орієнтованого управління, що виключає маніпулювання, дозволить подолати цей синдром у суспільстві. Реформування місцевого самоврядування має відбуватися на засадах децентралізації, деконцентрації владних повноважень, субсидіарності, консолідації ресурсного забезпечення і стратегічного планування розвитку територіальних громад.

Реалізація стратегічного євроінтеграційного курсу України, подальша розбудова демократичної правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою вимагають створення в Україні ефективної, дієздатної системи місцевого

самоврядування, яка відповідає цінностям демократичного суспільства й забезпечує здійснення прав і свобод людини і громадянина на місцевому рівні. Така необхідність обумовлена потребою не тільки закріпити досягнуті здобутки у становленні України як суверенної держави, але й продовжити розбудову її як соціальної країни, де особа є дійсно вищою цінністю.

Під час вступу до Ради Європи 9 листопада 1995 р. Україна взяла на себе низку зобов'язань, внесених до висновку Парламентської асамблеї Ради Європи № 190 (1995). Відповідно до цих зобов'язань Верховною Радою України 15 липня 1997 р. було ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, причому в повному обсязі [3, с. 71]. Згідно з європейською концепцією, відображеною в частині першої ст. 3 цього документа, місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення [1, с. 73]. Це відповідає і 800-річній вітчизняній історичній традиції місцевого самоврядування на українських теренах.

Сьогодні немає жодної країни, у якій би не відбувались дискусії, а то й боротьба між центром, регіонами та місцевими громадами. Більше того, практика свідчить, що в країнах, де досягнуто баланс між центром, регіонами та місцевими громадами, людина, її права та свободи захищені більше, держава має ефективний інструментарій публічно-владного управління, що базується насамперед на довірі до неї громадян, а самі громадяни здатні та готові до ефективної участі у вирішенні місцевих та державних завдань. Такі суспільства й держави – успішні та ефективні.

Польща є одним із найяскравіших прикладів вдалих муніципальних реформ. Дев'яності роки ХХ ст. стали періодом утвердження владою Республіки Польща постулату щодо інтеграції зі структурами Євросоюзу. Протягом 1990 – 1999 рр. у цій країні створено міцне законодавче підґрунтя для розвитку та перетворення місцевого самоврядування на один із головних елементів громадянського суспільства. У ст. 16 Конституції Республіки Польща так тлумачиться поняття самоврядування: усі мешканці одиниць основного територіального поділу становлять на основі закону самокеровану громаду; місцеве самоврядування бере участь у державній владі. Істотну частину суспільних завдань, яка належить самоврядуванню в межах законів, воно виконує від свого імені і несе за це особисту відповідальність. Перехід значної частини повноважень від держави до самоврядування забезпечив наближення влади до людей, ефективніше використання ресурсів, і зрештою – стабільний політичний та економічний розвиток польських територій. В основі самоврядування лежить визнання громадян як суб'єктів та визнання їх здатності до прийняття рішень, що стосуються місцевої спільноти, а також почуття відповідальності за цю спільноту. Законом від 24 липня 1998 р. запроваджено трирівневий територіальний поділ країни, а розпорядженням ради міністрів від 7 серпня 1998 р. щодо утворення повітів принципово перебудовано адміністративну мапу Польщі. Таким чином, система місцевого самоврядування Польщі складається з трьох рівнів: воєводство, повіт та гміна. Воєводство – це адміністративно-територіальна одиниця – регіональна самоврядна громада та найбільша одиниця принципового територіального поділу держави з метою здійснення громадської адміністрації. До сфери діяльності адміністрації воєводства належить виконання громадських завдань на рівні воєводства, виконання яких не належить органам урядової адміністрації. Завданням самоврядної влади на рівні воєводства є розроблення та реалізація стратегії розвитку воєводства. У ст. 164 Конституції Польщі проголошено: основною одиницею місцевого самоврядування є гміна. Гміну слід розуміти як самоврядну громаду, а також відповідну територію. Гміна виконує всі завдання місцевого самоврядування, не залишені в компетенції

Local Government

інших одиниць місцевого самоврядування. Треба зазначити, що самоврядування воєводства не порушує самоврядування повіту та гміни, а також не здійснює нагляду над ними. Гміни та повіти є в правовому аспекті рівноцінними об'єктами територіального самоврядування. Повіт слід розуміти як місцеву самоврядну громаду, а також відповідну територію. Головна особливість ідеї місцевого самоврядування Польщі полягає в репрезентації насамперед інтересів громадян, які самі обирають собі владу. Водночас органи місцевого самоврядування діють під наглядом державних органів, які контролюють виконання законів. Ліквідовано органи державної виконавчої влади на рівні гмін і повітів, а у воєводствах їхні повноваження значно зменшено. Місцеве самоврядування отримало реальну незалежність, у тому числі у формуванні бюджетів.

Польська реформа місцевого самоврядування радикально «відрізала» місцеві громади від центральної влади: уже 15 років у державі функціонує система, за якої основні питання вирішуються на місцях, і там же розподіляються гроші на це. Польща пройшла через етап об'єднання громад, що триває нині в Україні [2].

Колишній голова Конституційного суду Польщі Єжи Степень, який є одним з авторів польської реформи самоврядування, зауважує: «Війна за децентралізацію важливіша від війни на сході. Саме від результатів цієї війни залежить те, чи Україна позбудеться візантійщини, тобто централізованої системи влади, яка гальмує цивілізаційний розвиток суспільства. Можливо, українцям здається, що перш ніж робити таку докорінну реформу, як передача влади з центру на місця, потрібно, щоб із Заходу до них прийшли інвестиції, великі гроші. Але ж якщо не буде самоврядування, то ці гроші пропадуть. Сьогодні у Європі кажуть, що Польща зуміла ефективно використати гроші, які вона одержала з євросоюзних фондів. Але чому полякам це вдалося? Бо ми маємо добре організоване самоврядування» [4].

Польща за своїми культурно-історичними та геополітичними особливостями найбільш близька до України. Враховуючи українські особливості та нагромаджений досвід місцевого самоврядування в Польщі, можна визначити і втілити в життя основні напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні, для подальшого її розвитку.

Питання реформування місцевого самоврядування ще й досі залишається проблемним у сучасній Україні. Наявність повноцінного місцевого самоврядування є однією з найважливіших ознак правової держави. Основний акцент під час реформування системи місцевого самоврядування має бути зроблений на втіленні ідеї децентралізації. Під децентралізацією влади розуміють передання функцій і повноважень щодо управління суспільними справами від центральних органів до органів місцевого самоврядування та територіальних органів державної влади. Принцип децентралізації передбачає надання переваги громадським ініціативам щодо питань фінансових заходів у сфері соціальної політики. Нова модель децентралізації має на меті закріпити самодостатність місцевого самоврядування.

Першого квітня 2014 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Подальша робота над реалізацією реформ у сфері місцевого самоврядування передбачає внесення змін до Конституції України. Це одне з першочергових завдань, оскільки від того, які конституційні зміни і як швидко набудуть чинності, залежить зміст пакета всіх інших законодавчих актів і взагалі можливість проведення реформ у визначені терміни.

Протягом 2014 р. ухвалено декілька нових законопроектів, зокрема щодо фіскальної децентралізації, децентралізації фінансів (ідеться про зміни до податкового та бюджетного кодексів від 28 грудня 2014 р.). Також зміни відбулися в базовому законі «Про місцеве самоврядування». Так, тепер кожен громадянин

може вільно приходити на сесії місцевих рад, засідання постійних комісій і спостерігати за роботою обранців місцевої громади. Утім, у регламенті 80 % місцевих рад в Україні законодавство про доступ до публічної інформації порушується (наприклад, для того щоб потрапити на засідання постійної комісії ради або сесію, у деяких радах просять заздалегідь телефонувати). Натомість на засідання Варшавського сейму може прийти будь-яка людина, навіть не пред'являючи документи.

Першого липня 2015 р. на розгляд до Верховної Ради України Президентом України внесено проект закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». «Метою законопроекту є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування» [5].

У ст. 133 внесеного законопроекту чітко визначено адміністративно-територіальні одиниці: регіони, райони, громади. Територія України поділена на громади. Громада є первинною одиницею в системі адміністративно-територіального устрою України. Декілька громад утворюють район. До територіальної громади входять мешканці поселення чи поселень відповідної громади.

Найбільше питань виникає у зв'язку із запровадженням інституту префектів унаслідок скасування інституту місцевих державних адміністрацій та наділенням Президента України широкими повноваженнями щодо впливу на органи місцевого самоврядування.

У ст. 118 законопроекту зазначено, що виконавчу владу в районах і областях, у Києві та Севастополі здійснюють префекти. Особливості здійснення виконавчої влади в Києві та Севастополі визначаються окремими законами. Префекта призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету Міністрів України Президент України. Префект є державним службовцем. Він під час здійснення своїх повноважень відповідальний перед Президентом України, підзвітний та підконтрольний Кабінетові Міністрів України.

«Префект на відповідній території: 1) здійснює нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування; 2) координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України; 3) забезпечує виконання державних програм; 4) спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; 5) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України» (ч. 1 ст. 119) [6]. Крім того, префект зупиняє дію актів місцевого самоврядування з мотивів невідповідності їх Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду (ч. 2 ст. 144) [5]. Президент України не тільки призначає на посаду та звільняє з посади префекта (за поданням Кабінету Міністрів України), а й може скасовувати акти префектів, видані на здійснення повноважень, визначених пунктами 1, 4, 5 ч.1 ст. 119 (ч. 3 ст. 119) [6]. Таким чином, законопроект передбачає розширення повноважень Президента щодо впливу на органи місцевого самоврядування – як через контрольованих ним префектів, так і безпосередньо – шляхом зупинення дії актів та повноважень органів місцевого самоврядування, а також шляхом внесення до Верховної Ради України подання щодо дострокового припинення повноважень та призначення позачергових виборів органу місцевого самоврядування. За наявності у Президента України таких широких конституційних

Local Government

повноважень щодо впливу на органи місцевого самоврядування виникає спірне питання стосовно автономії місцевого самоврядування.

Спікер Верховної Ради України Володимир Гройсман зазначив, що в ході конституційних змін потрібно прийняти ряд законів, які будуть регламентувати роботу префектів, органів місцевого самоврядування. Зміни в Конституції України стосовно питань децентралізації не несуть жодної загрози суверенітету та територіальній цілісності України. Їх прийняття стане початком нового етапу в розвитку нашої країни.

Таким чином, діюча в Україні система організації влади на місцевому рівні потребує вдосконалення відповідно до загальноприйнятих європейських принципів, закладених у Європейській хартії місцевого самоврядування, зокрема принципу субсидіарності, який полягає в наділенні найближчих до людини ланок влади максимальними за даних умов повноваженнями.

Очікувані наслідки реформ пов'язані з утвердженням місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя, одного з найбільш важливих інститутів публічної влади в демократичній державі. Підвищення громадської активності і нові ідеї Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації в Україні мають сформувати таку модель: влада, консультуючись із громадськістю, визначає пріоритети і завдання, разом, знов-таки після консультацій, визначає шляхи їх розв'язання. Таким чином можна досягти консенсусу між громадськістю та владою, без якого неможливо реалізувати такі масштабні й тривалі реформи. Для цього потрібно розуміння і підтримка з боку населення, місцевої та регіональної влади.

Розгляд шляхів реформування системи місцевого самоврядування в сучасній Україні дає змогу зробити такі висновки. Реформування має відбутися як системна трансформація. Некомплексний характер реформи місцевого самоврядування, вибірковість заходів, відсутність волі та імітація не лише знижуватимуть ефективність самого місцевого самоврядування, а й знищать його як суспільний інститут. Діюча в Україні система організації влади на місцевому рівні потребує вдосконалення відповідно до загальноприйнятих європейських принципів, закладених у Європейській хартії місцевого самоврядування, зокрема принципу субсидіарності, який полягає в наділенні найближчих до людини ланок влади максимальними за даних умов повноваженнями. Світовий досвід підтверджує, що спроможні громади, за наявності необхідних повноважень та ініціативи, здатні налагоджувати плідну міжрегіональну співпрацю, створюючи ефективну і гнучку систему протидії глобальним викликам сучасного світу. Головним ресурсом будь-якої реформи є її людський потенціал. Адже лише та реформа має майбутнє та досягне результату, яка буде підтримуватися в суспільстві і яку розуміють люди.

У проекті Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» ідеться про ліквідацію інституту місцевих державних адміністрацій – обласних та районних у системі органів виконавчої влади та створення інституту префектів, які будуть місцевими органами виконавчої влади. У робочій версії законопроекту передбачається, що префектів призначатиме Президент України за поданням Кабінету Міністрів України. Також передбачається, що префект – це державний службовець і ця посада не належатиме до політичних. Основна його функція, як це визначено змінами до Конституції України, – здійснення нагляду за додержанням Конституції України та законів України органами місцевого самоврядування. Але законопроект передбачає розширення повноважень Президента України щодо впливу на органи місцевого самоврядування – як через контрольованих ним префектів, так і безпосередньо – шляхом зупинення дії актів та повноважень органів місцевого самоврядування, а також шляхом внесення до Верховної Ради

України подання щодо дострокового припинення повноважень та призначення позачергових виборів органу місцевого самоврядування. За наявності у Президента України таких широких конституційних повноважень щодо впливу на органи місцевого самоврядування виникає спірне питання стосовно автономії місцевого самоврядування. Але треба зазначити, що спільна робота Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України з експертним середовищем щодо законодавчого забезпечення створення та функціонування в Україні інституту префектів ще й досі триває, але врешті-решт відбудеться внесення змін у законопроект та прийняття закону.

Таким чином, аби втілити в життя реформи, потрібна консолідація суспільства, політична воля для ухвалення чималої кількості законопроектів та воля представників місцевих громад до об'єднання. Варто пам'ятати, що процес децентралізації та реформування адміністративно-територіального устрою в багатьох країнах Європи тривав понад 5 років, тож не можна очікувати миттєвих результатів завдяки ухваленню потрібних законів.

Список використаних джерел / List of references

1. **Висновок** Комітету з питань правової політики та правосуддя від 09.12.2015 р. – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 [Vysnovok Komitetu z pytan pravovoi polityky ta pravosuddia vid 09.12.2015 r. – Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812].

2. **Дайте** людям владу, і нехай вчаться на помилках, – співавтор децентралізації у Польщі. – Режим доступу : decentralization.gov.ua/news/item/id/601 [Daite liudiam vladu, i nekhai vchatsia na pomylkakh, – spivavtor detsentralizatsii u Polishchi. – Rezhym dostupu : decentralization.gov.ua/news/item/id/601].

3. **Європейська** хартія місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. – 1994. – № 1 – 2(6 – 7). – С. 70 – 77 [Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia // Mistseve ta rehionalne samovriaduvannia v Ukraini. – 1994. – № 1 – 2(6 – 7). – S. 70 – 77].

4. **«За децентралізацію** потрібно поборотися», – Єжи Стемпень, один з авторів польської реформи самоврядування. – Режим доступу : decentralization.gov.ua/news/item?id=604 [«Za detsentralizatsiiu potribno poborotysia», – Yezhy Stempen, ody z avtoriv polskoi reformy samovriaduvannia. – Rezhym dostupu : decentralization.gov.ua/news/item?id=604].

5. **Проект** Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» від 1 лип. 2015 р. № 2217а. – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 [Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo detsentralizatsii vlady)» vid 1 lyp. 2015 r. № 2217a. – Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812].

6. **Проект** Закону України «Про префектів» станом на 26 серп. 2015 р. – Режим доступу : www.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/4851/Prefectu.pdf3 [Proekt Zakonu Ukrainy «Pro prefektiv» stanom na 26 serp. 2015 r. – Rezhym dostupu : www.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/4851/Prefectu.pdf3].

Надійшла до редколегії 04.04.16